

‘ooit kan het wel weer’, ‘het kan nooit’, ‘kon het maar’, ‘ik kan het niet’ of ‘wat een geluk dat het niet kan’, blijven deze teksten hangen – mysterieus, intrigerend, en essentieel onbruikbaar.

Het is die onwetendheid die de blijvende waarde van de teksten van Scheerbart aanduidt. De theaterteksten falen omdat ze de revolutionaire wijzigingen slechts ‘prozaïsch’ beschrijven. Ze worden nooit een scenische werkelijkheid als ‘tekst’ (en trouwens ook niet als opvoering: bij elkaar genomen zijn hoogstens een achttal stukken van Scheerbart opgevoerd). Op die manier kunnen ze wel als embleem dienen voor het dialectische, onbepaalde karakter van de moderniteit. Net na het afschrikwekkende hoogtepunt van de industriële revolutie in de

eeuw gevorderd is en de eenentwintigste eeuw langzaam begint, opvolgen door *beelden* van toekomstplannen – door dromen.

‘Op moeheid,’ schreef Benjamin in *Erfahrung und Armut*, ‘volgt slaap, en daarin gebeurt het bepaald niet zelden dat de droom ons schadeloosstelt voor de treurigheid en moedeloosheid van de dag en het heel eenvoudige maar grootse leven, waartoe in wakkere toestand de kracht ontbreekt, als werkelijkheid laat verschijnen.’ De televisie- of filmreeks *Mission: Impossible* is zo’n droom van de hedendaagse mensen. Het gevarieerde maar slagkrachtige team krijgt van hogerhand de belangrijke opdracht te horen, uitgesproken door de stem van een kleine zwarte computer. Die opdracht gaat telkens weer vergezeld van het ‘oplossende’ plan dat de missie nog binnen dezelfde episode zal helpen uitvoeren. Het scenario is bij wijze van spreken al klaar. De opdracht is helemaal niet onmogelijk, maar wel op een gemakkelijke manier zeer moeilijk! En de boodschap van de computer wordt steeds afgesloten door de mededeling dat ‘this message will selfdestruct in five seconds’. Toekomst: een van de zeldzame woorden die zichzelf vernietigen van zodra iemand ze uitspreekt, omschrijft of verbeeldt.

EEN LATENT MAAR MISKEND GEVOEL VAN VOORBIJ-ZIJN.

Eerste Wereldoorlog, en net voor de gruwelijke explosie van toekomstplannen die de Tweede Wereldoorlog zou blijken te zijn, is het ook die immer terugdeinzende eigenschap die dit oeuvre heeft ingeschreven in het leven en werk van Walter Benjamin. En dus ook in de noodzaak *en* in het gevaar van de vooruitgang, in het verlangen *en* in de onmogelijkheid om het heden op een instant-maniër te veranderen, in de vlucht van het echte leven naar het domein van de kunst.

Wie namelijk niet, zoals de personages van Scheerbart, durft of kan inzetten op de ogenblikkelijke wijziging van het heden, richt zicht op de sentimentele kant – en de kant van de toekomst is dat nog meer dan die van het verleden. ‘Bezigt zijn’ met de toekomst, plannen maken, verlangens projecteren op een onbestaande tijd die nog komen moet, is paradoxaal genoeg een postmodern fenomeen, dat onlosmakelijk samenhangt met een latent maar miskend gevoel van voorbij-zijn. Wie nog echt gelooft in de vormgeving van de toekomst, houdt zich bezig met het heden, en trekt zich niet terug in een bij elkaar gefantaseerd of berekend beleidsplan. De afwezigheid van grootse plannen die het heden sturen, laat zich daarom, naarmate de twintigste

- 1 Walter Benjamin, *Erfahrung und Armut*, in: Idem, *Gesammelte Schriften*. II-1, Suhrkamp Verlag, 1977, Frankfurt am Main, p.218. Nederlandse vertaling in: Walter Benjamin, *Maar een storm waait uit het paradijs. Filosofische essays over taal en geschiedenis*, SUN, Nijmegen, 1996, p.140.
- 2 Van *Glasarchitectuur* verscheen recent een Nederlandse vertaling in boekvorm: *Glasarchitectuur*, Uitgeverij 010, Rotterdam, 2005. Eerder verschenen al fragmenten, samen met een commentaar in: Hans W. Bakx, *Dromen dunner dan glas*, in: *Raster*, nr.25, 1983. De vurigste fan van Scheerbart in het Nederlandse taalgebied was echter Paul van Ostaijen – hij noemde hem ‘de grootste Duitse schrijver’, zoals blijkt uit de inleiding van Gerrit Borgers op *Het landhuis in het dorp en De Jongen*, Den Haag, 1973.
- 3 Verzameld in twee banden *Gesammelte Arbeiten für das Theater: Revolutionäre Theater-Bibliothek und Regierungsfreundliche Schauspiele*, Edition Text + Kritik, München, 1983.

De Nederlandse vertaling is van mijn hand.